

## LITERATUUR OVER DE BELGISCHE MARIENE (+BRAKWATER) WEEKDIEREN II.

E. DUMOULIN & F. KERCKHOF

In De Strandvlo 5(2) verscheen een eerste lijst van publicaties die betrekking hebben -hetzij integraal, hetzij ten dele- op de Belgische mariene weekdieren. Sindsdien is er niet stilgezeten en werd verder onderzoekswerk verricht. Dit laatste, alsmede de aanzienlijke bijdrage van de tweede auteur, waaruit een vruchtbare samenwerking volgde, leverde ons heel wat nieuwe data op. Het resultaat van dit alles is deel II van de "literatuur over de Belgische mariene weekdieren".

Naast de reeds in de inleiding tot deel I gegeven verantwoordingen (waar we u naar verwijzen) is het nodig om hier nog enkele aanvullende opmerkingen te geven. Het verder uitpluizen van tijdschriften zoals het Bulletin van Les Naturalistes belges, Gloria Maris, Annalen van de Koninklijke Belgische Vereniging voor Dierkunde en de Mededelingen van het Koninklijk Belgisch Instituut voor Natuurwetenschappen, hebben zoals verwacht veel interessante artikels aan het licht gebracht. Ook voordien minder bekende periodieken, m.n. Natura, Hamster en de Biekerf leverden vermeldenswaardige literatuur op. In het eerste deel waren de artikels en verslagen uit De Tuimelaar (orgaan van de BJN-Strandwerkgroep 1976-79) achterwege gelaten. Deze zijn nu wel opgenomen, maar voorlopig nog niet ingelast in de alfabetische lijst. Dit maakt het mogelijk om efficiënt een globaal overzicht te krijgen van hetgeen er in de loop der jaren in De Tuimelaar is verschenen.

In deel I werd de ons bekende literatuur over de brakwatermollusken bewust niet in de lijst geïntegreerd omdat gemeend werd dat W. Adam (1947, 1960) daar al in voldoende mate aandacht had aan besteed. In de zopas verschenen lijst van Th. Backeljau over de recente mariene mollusken van België zijn echter ook de courante brakwatersoorten opgenomen. Daarom nemen we nu toch artikels handelend over deze species op. De praktijk leert ons bovendien dat al wie bezig is met mariene weekdieren zich doorgaans ook interesseert voor de brakwaterfauna. Een gecombineerde bibliografische lijst leek ons dan ook handig.

In deze tweede lijst werd meer aandacht besteed aan het correct weergeven van de verkorte naamgeving van de tijdschriften en publicaties waarin de referenties verschenen. Als leidraad gebruikten we hiervoor de "World List of Scientific Periodicals", waarin alle wetenschappelijke tijdschriften met hun afkorting voorkomen. Door deze gestandaardiseerde werkwijze willen we het terugopzoeken van de referenties gemakkelijker maken. Voor tweetalige tijdschriften gebruikten we de Franse afkorting als het artikel in het Frans geschreven werd, voor Nederlandstalige artikels de Nederlandse afkorting.

Het ligt tevens in de bedoeling om later de beide delen, eventueel nog aangevuld met andere artikels, samen in één lijst te bundelen en als supplement of extra nummer van De Strandvlo te laten verschijnen. Alle referenties zouden dan volgens deze gestandaardiseerde methode worden opgenomen. Daar een lijst artikels op zich in feite weinig zeggend is zouden we de gegevens dan ook gemakkelijker toegankelijk willen maken voor geïnteresseerden, door van elk artikel een korte appreciatie (inhoud, behandelde soorten, enz...) te geven. Daarnaast ligt het ook in de bedoeling om in een aparte lijst de gegevens te rangschikken naar bepaalde specifieke onderwerpen (b.v. inktvissen, soortenlijsten, determinatiewerken, ...). Met dit opzet beogen we de talrijke informatiebronnen doorzichtiger en bruikbaar te maken.

De auteurs houden zich voor op- of aanmerkingen alsmede voor nieuwe data ten zeerste aanbevolen.

1). Alfabetische lijst volgens auteur.

Adam, W., 1932. Notes sur les Céphalopodes. I. Anomalie de la massue tentaculaire chez Alloteuthis subulata Lamarck.- Bull. Mus. r. Hist. nat. Belg., 8 (29) : 1-3.

Adam, W., 1933. Notes sur les Céphalopodes. II. Anomalie de la radula chez Octopus vulgaris Lamarck et observations sur la sériation et l'asymétrie.- Bull. Mus. r. Hist. nat. Belg., 9 (3) : 1-8.

Adam, W., 1934. Notes sur les Céphalopodes. V. Ozaena cirrhosa (Lamarck, 1798) sur la côte belge.- Bull. Mus. r. Hist. nat. Belg., 10 (43) : 1-3.

- Adam, W. & Leloup, E., 1939. Sur la présence d'Alderia modesta (Lovén, 1844) en Belgique.- Bull. Mus. r. Hist. nat. Belg., 15 (64) : 1-13.
- Adam, W., 1942. Notes sur les Gastéropodes. XI. Sur la répartition et la biologie de Hydrobia jenkinsi Smith en Belgique.- Bull. Mus. r. Hist. nat. Belg., 18 (23) : 1-18, 1 pl.
- Anonymus, 1946. Mengelmaren.- Biekorf, 47 : 46.
- Anonymus, 1946. Mengelmaren.- Biekorf, 47 : 69-70.
- Backeljau, Th., 1986. Lijst van de recente mariene mollusken van België.- Studiedocumenten K. Belg. Inst. Nat. Wet., 29 : 1-106.
- Baudet, J., 19??. De Schelpen van de Belgische kust.- 1-5, 2 pl.
- Billiet, G., 1957. Iets over kinkhoren en wulk.- Biekorf 58 (3) : 70-72.
- Colbeau, J., 1868. Mollusques marins nouveaux pour la faune belge recueillis en 1866 sur la plage d'Ostende par Mm. Colbeau et Lanszweert.- Annls Soc. malacol. Belg., 3 : XIX-XX.
- Conrad, W., 193?. Fauna en flora.- In : Steden en landschappen. V. De kust. De Sikkel, Antwerpen, 61-85.
- Coomans, A. & De Coninck, L., 1962. Embletonia pallida, nudibranche nouveau pour la faune belge.- Inst. r. Sci. nat. Belg., 38 (16) : 1-4, 1 pl.
- Craven, A. & De Malzine, F., 1869. Résultats d'une excursion faite à Ostende les 6 et 7 novembre 1869.- Annls Soc. malacol. Belg., 4 : XCVIII-CI.
- Daro, M.-H., 1969. Etude écologique d'un brise-lames de la côte belge. I. Description et zonation des organismes.- Annls Soc. r. zool. Belg., 99 : 111-152.
- Daro, M.-H., 1970. Etude écologique d'un brise-lames de la côte belge. II. Biologie et développement saisonnier des espèces.- Annls Soc. r. zool. Belg., 100 : 159-189.
- Daro, M.-H., 1972. Etude du biotope de l'ostréiculture à Ostende en 1970.- Aquaculture 1 (1) : 97-113.

- De Clerck, R. & Cloet, N., 1971a,b; 1972; 1973. Bestandsopname langsheen de Belgische kust (3, 4, 5, 6).- Meded. Rijksst. Zeevis., Publ. 46-B/5/1971; Publ. 50-B/6/1971; Publ. 54-B/7/1972; Publ. 78-B/9/1973.
- De Clerck, R., Cloet, N. & Redant, F., 1973; 1974a,b; 1975. Bestandsopname langsheen de Belgische kust (7, 8, 9, 10).- Meded. Rijksst. Zeevis., Publ. 81-B/10/1973; Publ. 87-B/12/1974; Publ. 98-B/13/1974; Publ. 110-B/15/1975.
- De Pauw, N., 1969. Contribution a l'étude du plancton dans le port d'Ostende.- Biol. Jb. Dodonaea, 37 : 186-261.
- De Malzine, F., 1868. Liste de coquilles recueillies à Blankenberghe le 12 juillet 1868.- Annls Soc. malacol. Belg., 3 : LVI-LVII.
- de Selys-Longchamps, E., 1854. Sur la faune de Belgique.- Bull. Acad. r. Belg. Sci., 21, 2e P. : 1020-1050.
- \* Dupuis, P. & Putzeys, 1902. Note concernant la découverte du Petricola pholadiformis L. en Belgique.- ~~Annls Soc. r. malacol. Belg.~~ *Bulletins*, 37 : IV.
- Dupuis, P., 1927. Faune malacologique de la Belgique. Notes concernant la découverte, par le Dr. Giltay, de deux espèces de mollusques nouveaux pour la faune belge.- Annls Soc. r. zool. Belg., 58 : 31-38.
- Gullentops, F., Moens, M., Ringelé, A. & Sengier, R., 1977. Verspreiding van de mollusken schelpen in de zuidelijke Noordzee.- In : Nihoul, J.C.J. & Gullentops, F. (Uitgevers). Project Zee, Sedimentologie, eindverslag 4, 46-73.
- Haelters, J., Simoens, W., Herman, G. & Nolf, F., 1980. Verslag van de excursies naar Oostduinkerke door B.V.C. West-Vlaanderen.- Gloria Maris 19 (5) : 97-99.
- Jocqué, R. & Van Damme, D., 1971. Inleidende oecologische studie van klei- en turfbanken in de getijdenzone te Raversijde (België).- Biol. Jb. Dodonaea, 39 : 157-190.
- Kerckhof, F. & Vanwalleghem, R., 1977. Waarnemingen op het strand van De Panne na de novemberstormen '77.- Gloria Maris, 16 (2) : 47-48.
- Kerckhof, F., 1975. Schelpenovervloed aan de Belgische kust.- Gloria Maris, 14 (10) : 184-186.

- Kermarrec-Labisse, N., 1968. Note sur des Aporrhais pespelicani L. (Mollusque Gastéropode marin) provenant de l'Adriatique et recueillis vivants à Ostende.- Bull. Mus. natn. Hist. nat., 2e S., 39 (5) : 968-969.
- Lameere, A., 1893. Présence de l'Ommatostrephes todarus Delle Chiaje sur la côte belge.- Annls Soc. r. malacol. Belg., 28 : XXXVI-XXXVII.
- Lameere, A., 1893. Communication sur Aeolis aurantiaca Alder & Hancock.- Annls Soc. r. malacol. Belg., 28 : L-LI.
- Lanszweert, E., 1868. Les bancs d'huitres devant Ostende.- Annls Soc. malacol. Belg., 3 : XVII-XVIII.
- Lefevere, S., 1965. Le recouvrement biogene le long de la côte belge.- Bull. Inst. r. Sci. nat. Belg., 41 (26) : 1-10, 1 pl.
- Leloup, E., 1937. Contribution à l'étude de la faune belge. VIII. Les dégats causés par le vert polychète Polydora ciliata (Johnston) dans les coquilles des bigorneaux et des huîtres.- Bull. Mus. r. Hist. nat. Belg., 13 (33) : 1-4, 1 pl.
- Leloup, E., 1942. Contribution à l'étude de la faune belge. XII. L'hydraire Campanularia johnstoni Alder et le mollusque Mytilus edulis Linné, épizoaires sur le crustacé Pandalus montagui Leach.- Bull. Mus. r. Hist. nat. Belg., 18 (18) : 1-4.
- Leloup, E., 1957. Contribution à l'étude de la faune belge. XXV. Observations écologiques sur le fossé d'eau saumâtre entourant la "Demi-lune" d'Ostende.- Bull. Inst. r. Sci. nat. Belg., 33 (11) : 1-9.
- Leloup, E., Van Meel, L., Polk, Ph., Halewyck, R. & Gryson, A., 1962. Recherches sur l'ostréiculture dans le Bassin de Chasse d'Ostende en 1961.- Min. Agric., Comm. T.W.O.Z., Ostréiculture, 1-57.
- Leloup, E., et al., 1963. *Idem* en 1962.- *Ibidem*, 1-58.
- Leloup, E., et al., 1964. *Idem* en 1963.- *Ibidem*, 1-48.
- Leloup, E., et al., 1965. *Idem* en 1964.- *Ibidem*, 1-58.
- Leloup, E., et al., 1966. *Idem* en 1965.- *Ibidem*, 1-59.

- Leloup, E. & Gilis, Ch., 1965. Zeedieren waargenomen in de experimentele garnalenvangsten (1949-1964).- Zeewet. Inst. Oostende, Min. Landb., Comm. T.W.O.Z., 1965 (2) : 1-26.
- Leloup, E. & Polk, Ph., 1966. Observations sur la salissure dans le port d'Ostende.- Bull. Inst. r. Sci. nat. Belg., 42 (23) : 1-14.
- Longin, J.H., 1983. Determinatiebundel voor slakken en mossels.- Jeugd & Wetenschap, Brussel, 1-89.
- Loppens, K., 1902. Petricola pholadiformis L.- Annls Soc. r. malacol. Belg., 37 : XLI-XLII.
- \* Loppens, K., 1946. Uit het leven der schelpdieren van onze kust.- Biekerf, 47 : 130-134.
- \* Lucas, M., 1968. Les mollusques du littoral belge.- Bull. Ass. belg. Malacol. Conch. Paléont., 1 (2) : 6.
- \* Lucas, M., 1968. *Idem.- Ibidem*, 1 (4) : 7-8.
- \* Lucas, M., 1968. *Idem.- Ibidem*, 1 (5) : 9-10.
- \* Lucas, M., 1968. *Idem.- Ibidem*, 1 (6) : 9-10.
- \* Lucas, M., 1968. *Idem.- Ibidem*, 1 (7) : 11-12.
- \* Lucas, M., 1969. *Idem.- Ibidem*, 2 (1) : 13-14.
- \* Lucas, M., 1968. Les mollusques marins de la Belgique.- Bull. Naturalistes belg., Section de Malacologie, 2 (2) : 6.
- Mac Leod, J., 1883. Eenige op de Belgische kust gebruikte volksnamen van lagere zeedieren.- Natura, 1 : 245-248.
- Mac Leod, J., 1883. Het dierkundig laboratorium te Oostende.- Natura, 1 : 257-265.
- Massart, J., 1922. Histoire naturelle du littoral.- In : La mer. Guide du touriste et du villégiateur au littoral belge. Touring-club de Belgique, Bruxelles, 39-117.
- Mourlon, M., 1870. Relation de l'excursion faite par la Société à Heyst le 2 octobre 1870.- Annls Soc. malacol. Belg., 5 : 65-73.

- Nyst, H., 1855. Description succincte d'un nouveau mollusque marin des rives de l'Escaut.- Bull. Acad. r. Belg. Sci., 22, 2e P. (9) : 435-437.
- Pelseneer, P., 1880. Note sur les coquilles trouvées en 1880 le long du littoral belge.- Annls Soc. malacol. Belg., 15 : XC-XCI.
- Pelseneer, P., 1889. Communication sur une "variété" unicarinata de Littorina littorea.- Annls Soc. r. malacol. Belg., 24 : CIX-CX.
- \* Polk, Ph., 1961. Over een merkwaardig onderzoek.- Hamster, 1(3) : 64-66.
- \* Polk, Ph., 1961. Een vreemde eend in de bijt.- Hamster, 1(3) : 66-68.
- \* Polk, Ph., 1962. Een zwerver...? De mossel (Mytilus edulis L.).- Hamster, 2(1) : 14-16.
- Polk, Ph., 1962. Bijdrage tot de kennis der mariene fauna van de Belgische kust. III. Waarnemingen aangaande het voorkomen, de voortplanting, de settling en de groei van Crepidula fornicata (L.).- Annls Soc. r. zool. Belg., 92(1) : 47-80.
- Polk, Ph., 1962. Bijdrage tot de kennis der mariene fauna van de Belgische kust. IV. De bestrijding van de oesterplaag Crepidula fornicata L. in de spuikom te Oostende.- Biol. Jb. Dodonaea, 30 : 37-46.
- \* Polk, Ph., 1963. De Schaalhoren of Patella vulgata.- Hamster, 3(2) : 51-53.
- Raeymaekers, D., 1895. Epoque a laquelle "Mya arenaria" a disparu de la région du Bas-Escaut belge.- Annls Soc. r. malacol. Belg., 30 : V-XI.
- Raeymaekers, D., 1895. Etudes sur la faune malacologique de Bas-Escaut. Disparition de Alderia scaldiana Nyst.- Annls Soc. r. malacol. Belg., 30 : CXX-CXXV.
- Redant, F., 1977. Epibenthos.- In : Nihoul, J.C.J. & De Coninck, L. (Uitgevers). Project Zee, Inventaris van de fauna en flora, eindverslag 7, 167-202.

- Rouget, Y., 1963. Operatie schelpen.- Arts & Voyages, Brussel, 1-16.
- Sevo, S., 1974. Note sur la répartition en Belgique de trois mollusques gastéropodes terrestres peu connus : Acme inchoata (Prosobranches, Acmidæ), Abida frumentum (Stylommatophores, Vertiginidæ) et Alexia denticulata (Basommatophores, Ellobiidæ).- Malac. Review, 7 : 1-14.
- Staes, M., 1869. Rapport sur l'excursion faite à Nieuport par la Société.- Annls Soc. malacol. Belg., 4 : XXV-XXXVIII.
- Vaes, F., 1977. Host-parasite relationships in a brackish-water habitat.- Biol. Jb. Dodonaea, 45 : 171-180.
- Van Beneden, E., 1883. Compte rendu sommaire des recherches entreprises à la Station biologique d'Ostende pendant les mois d'été 1883.- Bull. Acad. r. Belg. Sci., 52e A., 3e S., 6(11) : 458-483.
- Van Beneden, E., 1884. Sur quelques animaux nouveaux pour la faune littorale belge, formant une faune locale toute particulière au voisinage du Banc de Thornton.- Bull. Acad. r. Belg. Sci., 53e A., 3e S., 8(12) : 646-650.
- Van Campenhout, B., 1963. Présence, apparition et disparition de Barnea (B.) candida (L.) et Petricola (P.) pholadiformis lamarck.- Naturalistes belg., 44 : 350-353.
- Vanden Broeck, E., 1871. Rapport sur l'excursion faite par quelques membres de la Société, les 28 et 29 mai 1871, à Sluys-Kill, Selzaete et Exaerde.- Annls Soc. malacol. Belg., 6 : XXXIV-LI.
- Van der Ben, C., Van der Ben, D., Van Goethem, J. & Daro, M.-H., 1977. Inventaire et zonation des organismes sur les brise-lames de la côte belge.- In : Nihoul, J.C.J. & De Coninck, L. (Uitgevers). Project Zee, Inventaris van de fauna en flora, eindverslag 7, 313-332.
- \* Verhaeghe, R., 1947. Examen malacologique dans la région de La Panne.- Naturalistes belg., 28(1-2) : 18-20.



- Vermeulen, Y., 1980. Studie van het makrobenthos van het Westerschelde-estuarium.- Licentiaatsverhandeling Rijksuniversiteit Gent, 1-83, 4 kaarten, 42 fig., 15 tab. (onuitgegeven).
- Vonck, E., 1929. A la recherche de coquillages le long de nos plages.- Naturalistes belg., 10 (5) : 76-78.
- Vonck, E., 1929. Les noms des coquillages de la côte belge.- Naturalistes belg., 10 (7) : 98-109.
- Vonck, E., 1931. Les coquillages de nos plages.- Naturalistes belg., 12 (3) : 118-121.
- Warmoes, Th., 1986. Een inleidende systematische en taxonomische studie van het genus Littorina.- Licentiaatsverhandeling Universitaire Instelling Antwerpen, 1-128 (onuitgegeven).

2). Artikels en verslagen uit De Tuimelaar volgens datum van verschijnen.

- Rappé, G., 1976. Verslagje van het karnavalkamp te Nieuwpoort, 27-2/2-3-76. Overzichtje van de strandvondsten.- De Tuimelaar, 3 (2) : 3-6.
- Huyseune, A., 1976. S.W.G.-weekend in het Zwin (19-21 maart).- De Tuimelaar, 3 (2) : 14-16.
- Huyseune, A., 1976. Waarnemingen en vondsten.- De Tuimelaar, 3 (3) : 2-5.
- Van Gompel, J. & Rabaut, K., 1976. Golfbrekeronderzoek te Blankenberge.- De Tuimelaar 3 (3) : 7-8.
- Van Gompel, J., 1976. Vondst van Semicassis saburon te Blankenberge.- De Tuimelaar, 3 (3) : 10.
- Van Gompel, J. & Rabaut, K., 1976. Verslagje strandwandeling op 12-9-76 van Blankenberge naar Den Haan (9 km).- De Tuimelaar, 3 (4) : 3-4.
- Rappé, G., 1977. Verslag van het weekendje in Blankenberge, op 25 en 26 september 1976.- De Tuimelaar, 4 (1) : 6-8.
- Rappé, G., 1977. Waarnemingen en vondsten.- De Tuimelaar, 4 (1) : 8-11.

- Rappé, G., 1977. De excursie naar de oude muur te Zeebrugge op 6 februari 1977.- De Tuimelaar, 4 (2) : 2-3.
- Rappé, G., 1977. Verslag van het karnavalkamp te De Panne, 19, 20 en 21 februari 1977.- De Tuimelaar, 4 (2) : 4-6.
- Rappé, G., 1977. Het weekendje in 't Zwin, 19 en 20 maart.- De Tuimelaar, 4 (2) : 6-7.
- Verboven, A., 1977. Waarnemingen en vondsten.- De Tuimelaar, 4 (3) : 5-7.
- Dumoulin, E., Verslagje van een strandexcursie te Koksijde op 22-5-77.- De Tuimelaar, 4 (3) : 15-16.
- Verboven, A., 1978. Verslagje karnavalkamp te De Panne.- De Tuimelaar, 5 (1) : 2-4.
- Verboven, A., 1978. Verslag S.W.G. excursie Oostende-Blankenberge.- De Tuimelaar, 5 (1) : 4.
- Rappé, G., 1978. Oostelijk verslag van de S.W.G. excursie van 12 februari 1978.- De Tuimelaar, 5 (1) : 5-6.
- Rappé, G., 1978. De Schaalhoren, Patella vulgate, langs onze kust.- De Tuimelaar, 5 (1) : 7-8.
- Kerckhof, F., 1978. Verslagje van een paar excursies naar De Panne.- De Tuimelaar, 5 (1) : 15-18.
- Verboven, A., 1978. Waarnemingen en vondsten.- De Tuimelaar, 5 (2) : 2-4.
- Verboven, A. & Anselin, A., 1978. Waarnemingen en vondsten.- De Tuimelaar, 5 (3) : 20-21.
- Verboven, A., 1979. Waarnemingen en vondsten.- De Tuimelaar, 6 (1) : 2.
- Dumoulin, E., 1979. Vondsten van Cerastoderma glaucum (Brugière).- De Tuimelaar, 6 (1) : 3-6.
- Verboven, A., 1979. Verslag S.W.G.-weekendje Blankenberge 27-28-29 april '79.- De Tuimelaar, 6 (2) : 4-7.

Noot :

Voor twee publicaties (Baudet, Conrad) konden we tot nog toe geen preciese uitgifte-datum achterhalen. Het betreft evenwel zeker werkjes uit de eerste helft van deze eeuw. In de lijst hebben we het onbekende jaartal vervangen door een "?".

Begrippen als Série, Partie werden respectievelijk afgekort tot S. en P.. Soms was het ook noodzakelijk om het "Année" te vermelden (cf. Van Beneden, 1883; 1884), dit werd afgekort tot A. De voor het tijdschrift "Bulletin de l'Académie royale des Sciences, des Lettres et des Beaux-Arts de Belgique" gebruikte afkortingen zijn vaak uiteenlopend. We willen in dit verband dan ook opmerken dat sommige bibliografische referentiemethoden overigens nog verder geverifieerd dienen te worden, daar de nummering nogal ondoorzichtig is.

Literatuur.

Backeljau, Th., 1986. Lijst van de recente mariene mollusken van België.- Studiedocumenten K. Belg. Inst. Nat. Wet., 29 : 1-106.

Brown, P. & Stratton, G.B. (Editors), 1963. World list of scientific periodicals published in the years 1900-1960 (fourth edition).- Butterworths, London.

Dumoulin, E., 1985. Literatuur over de Belgische mariene weekdieren.- De Strandvlo 5 (2) : 26-31.

De Wulk, 8  
8390 Knokke-Heist

St. Catharinaplein, 4  
8400 Oostende